

Det börjar med lägenheten eller villan som plötsligt blir svår att leva i, långt innan man ens hinner tänka på skyddsrummet. När värmen försvinner, när vattnet inte kommer ur kranen och när elen är borta i flera dagar förvandlas den moderna bostaden från trygghet till problem. Stora glasytor, öppna planlösningar och total beroende av centraliserade system gör att många hem snabbt blir obeboeliga under längre störningar.

Uppvärmningssässen visade hur snabbt kyla blir livsfarlig. Vattenessän visade hur tryckfall och kontaminering drabbar hushållen. Denna essä tar nästa steg: hur bor människor under veckor eller månader när delar av bostadsbeståndet inte längre fungerar som skydd? Skyddsrummen räcker inte till och är dessutom tänkta för kortare perioder. Evakueringsboenden konkurrerar om samma knappa resurser. Det ordinära bostadsbeståndet saknar i stor utsträckning de enkla marginaler som äldre hus hade — en kammare som kunde hållas varm, en eldstad, möjlighet att avskärma ytor.

Här syns den moderna bostadens paradox. Den är bekväm och effektiv i normalläge, men extremt sårbar när systemen runt den faller. Urbaniseringen har gjort oss beroende av fjärrvärme, elvärme och kommunalt vatten på ett sätt som äldre, mer självförsörjande boendeformer inte var. När dessa system sviktar samtidigt uppstår en konflikt om vilka bostäder som ska prioriteras, vilka som kan användas för evakuerade och hur man fördelar de fungerande ytorna.

Men lika viktig är frågan om hur det befintliga beståndet, byggt utan tanke på avbrott, faktiskt kan göras mer motståndskraftigt — utan att man river och bygger nytt. Här finns tre nivåer att arbeta på: byggnaden själv, lägenheten eller huset som enhet, och till sist rummet — den lilla ytan som i en kris blir allt som återstår.

På byggnadsnivå handlar det först och främst om klimatskalet. Merparten av det svenska bostadsbeståndet är uppfört under en period då energipriser var låga och isoleringskrav svaga jämfört med dagens. Miljonprogrammets hus, men även många villor från sextio- och sjuttioalet, läcker värme genom väggar, tak och framför allt fönster. En systematisk tilläggsisolering och fönsterbyte är i grunden ett resiliensprojekt lika mycket som ett energisparprojekt: ju långsammare ett hus kallnar när uppvärmningen uteblir, desto längre tid har hushållen att hantera avbrottet. Detta är åtgärder som redan diskuteras i klimat- och energisammanhang, men de får sällan motiveras med beredskap — trots att just den motiveringen kanske är den som bäst förklarar varför investeringen är brådskande snarare än valfri.

Reservvärme är den andra nivån, och den måste tänkas i flera skikt snarare än som en enskild lösning. En vedkamin eller kakelugn i en enda bostad i ett flerbostadshus kan värma mer än den egna lägenheten om planlösningen tillåter att värmen sprids, men det kräver att fastighetsägare tillåter och underlättar

sådana installationer snarare än att betrakta dem som brandrisk att undvika. På villanivå är frågan enklare: en fungerande vedeldad kamin, dimensionerad för att hålla ett mindre utrymme varmt under en längre period, är en av de mest kostnadseffektiva beredskapsåtgärder som finns, men den förutsätter också ett vedlager — vilket för in oss på samma logik som i uppvärmningssesän: hushållsberedskap måste bli en kommunal rekommendation, inte ett privat initiativ som bara de mest förberedda tänker på.

Den tredje nivån, rummet, är kanske den mest realistiska för de flesta hushåll. Tanken är enkel men sällan praktiserad: att identifiera i förväg vilket rum i bostaden som är lättast att hålla varmt och att medvetet kunna avskärma det från resten av ytan. Ett mindre sovrum utan stora fönster, helst med en vägg mot ett trapphus eller en granne, kan hållas beboeligt med en bråkdel av den energi som krävs för att värma en hel lägenhet. Tunga gardiner, tätningslister och enkla skiljeväggar av till exempel filt eller presenning kan i praktiken återskapa den funktion som den gamla kammaren hade — utan att man behöver bygga om bostaden i grunden. Det är en åtgärd som kräver planering snarare än pengar, och just därför är den möjlig att sprida brett genom kommunal information och enkla checklistor.

Vattenfrågan i bostaden hänger nära samman med värmefrågan. Vattenessän beskrev hur tryckfall kan kontaminera hela nät, men på bostadsnivå handlar resiliens om enklare saker: möjligheten att lagra en mindre mängd vatten säkert, kunskap om var i huset avstängningsventiler finns, och medvetenhet om att element och rör som fryser kan orsaka skador som förvärrar krisen långt efter att den akuta störningen är över. Ett hus som töms på värme under vintern riskerar frostsprängda rör — en skada som kan göra bostaden obeboelig även efter att el och fjärrvärme återställts. Här finns en direkt koppling mellan kortsiktig kris och långsiktig boendeförlust som sällan uppmärksammas.

Resilienslogiken måste därför handla om både det gemensamma och det enskilda. Kommunerna behöver planer för hur man omfördelar boendeyta och prioriterar värme och vatten till de mest utsatta. Samtidigt behöver bostäderna själva kunna erbjuda en viss lokal resiliens — möjlighet att avskärma mindre ytor, enklare reservvärmelösningar och kunskap om hur man bor mer sparsamt när systemen sviktar. Målet är att minska den totala sårbarheten när de stora systemen vacklar, inte att göra varje hushåll självförsörjande. En kommunal strategi skulle kunna kartlägga bostadsbeståndet efter sårbarhet — vilka fastigheter har fjärrvärme utan reservkraft, vilka har öppna planlösningar utan möjlighet till avskärmning, vilka ligger i områden med gammal och läckande vatteninfrastruktur — och rikta stöd och information dit riskerna är som störst, snarare än att sprida generella råd som inte tar hänsyn till hur olika sårbart beståndet faktiskt är.

För när hemmet slutar fungera som skydd är det inte bara en praktisk olägenhet. Det är en av de mest grundläggande tryggheterna som rämnar. Ett samhälle som inte kan erbjuda sina invånare en plats att sova varmt och drickbart vatten under en längre kris har förlorat något mer än funktioner. Det har förlorat förmågan att skydda det mest privata och nödvändiga. Men just därför är bostaden också den plats där resiliens är billigast att bygga: genom att på nytt lära sig de marginaler som en gång fanns självklart inbyggda i hur vi bodde, snarare än genom att bygga om samhället i grunden.

## Källor

- Boverket — [boverket.se](https://www.boverket.se) (bostadsbeståndets energiprestanda och robusthet)
- Energimyndigheten — [energimyndigheten.se](https://www.energimyndigheten.se)